

Prut Seferi'ni Beyanımdır

Yeniçeri Kâtibi Hasan, Haz. Hakan Yıldız

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008, 128 sayfa, ISBN:978-9944-88-352-8

Burak GEDİK*

Tarihi bir belge olarak kabul edilmeyen fakat belgelerde bulunmayan ayrıntılarına vakıf olması açısından olayların seyrini değiştirebilen hatırat türü eserler, aynı dönem kaynaklarıyla karşılıklı kullanıldığı takdirde alınan bilgi sahit ise tarih araştırmacısı için gayet taze ve bulunmaz veriler sunmaktadır.

Osmanlı-Rus münasebetleri açısından kuşkusuz en dikkat çekici ve sıra dışı olarak tanımlanabilecek 1711 Prut seferi sırasında yazılan bu eser bu şartlara haiz olarak seferin başlangıcını, gelişimini ve nihayete erişini birinci ağızdan anlatması açısından mühimdir. Osmanlı tarihinin 19. Yüzyılına geline sürece kadar yazılmış hatırat türü eserler bilindiği üzere çok az bulunmaktadır. Bu tür kaynakların bulunması döneminde yaşanmış birçok olayın daha iyi anlaşılmasını sağlıyor.

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Öğrencisi

Prut seferi üzerine daha önce bir kitap kaleme alan akademisyen Hakan Yıldız, Yeniçeri Kâtibi Hasan'ın sefer anılarını günümüz Türkçesine sadeleştirerek tarih okuyucularına sunmaktadır.

Yeniçeri Kâtibi Hasan'ın bu eserini üç bölümde incelemek mümkündür. İlk olarak Rus Çarı I. Petro'nun tutumuyla başlayıp Osmanlı tarafından seferin açılması, ikinci bölüm olarak ise savaş ve anlaşma kısımlarının anlatıldığı bölüm, üçüncü olarak ise anlaşmanın ardından İstanbul'a dönüş ve sonrasında yaşanan gelişmeleri sayabiliriz. Eserin son bölümünde yazarın kendi hakkında yazdığı malumat ile Hakan Yıldız tarafından Yeniçeri Kâtibi Hasan'a ait olmadığı ve birileri tarafından eklenildiği düşünülen kısım da yer almaktadır.

İlk bölümde[s.3-29] yazar, Osmanlı kroniklerinin klasik bir durumu olan şükür ve dua ile başlıyor. Rus İmparatorluğu'nun kurucusu olarak adlandırılan I. Petro'nun 1709 tarihinde Osmanlılarla yaptığı sulh anlaşmasına işaret eden yazar Petro'nun Osmanlı tabiiyetinde bulunan Rumlarla iş birliği yaparak bunları Osmanlı'ya karşı kıskırtmasını, "ahde vefa etmeyen fesat fikirli Moskof Kralı" olarak betimler ve Rusya üzerine sefer açılmasını bu "fesat fikirlere" bağlar. Padişah'ın bu fikirlerin farkında olduğunu belirterek, Kırım Hanı Devlet Giray'ı İstanbul'a davet etmesi ve birinci ağızdan durumu öğrenmek istemesi önemlidir. Han'ın anlattıkları ile duruma ikna olan Padişah, Şeyhülislam'dan fetva alarak sefere başlar. Osmanlı ordusunun Rumeli seferlerine, bugün Yıldız Teknik Üniversitesi'nin Davut Paşa kampüsünün olduğu yer de toplanarak başladığı belirtiliyor. Osmanlılar sefere çıktığında, Rus Kralı'nın küçümseyici düşüncelerde bulunduğu belirtilmesi yazara bir özgünlük katmanın yanı sıra günlükleri boyunca sürdürdüğü her olaya vakıf olma hali de ayrıca dikkat çekiyor.

Osmanlı ordusunun sefer haberini duyan I. Petro'nun "yer götürmez yedi ordu ve avradı" ile büyük bir iştahla yola çıktığı belirtiliyor ve kumandanlarına verdiği emirlerde görülen "İstanbul'da buluşuruz" beyanı ile niyeti yazar tarafından açıkça ortaya koyuluyor. Savaşın hazırlık safhasının anlatıldığı bu bölüm de geçen hadiseler, Osmanlı ordusunun Prut dolaylarına gelerek "kâfir" Rus ordularını arama-bulma üzerine kuruludur.

Rus ordularının bulunacağı ve savaşın yapılacağı bu ikinci bölüm (s.30-74) de başlangıç olarak "Mağrur çarın hayreti" başlığı verilerek Çar'ın Şeremetoğlu isimli kumandanına söyleyişini, yazar, kendisine has üslubuyla izah ediyor; "Bana böyle dememişlerdi 'Osmanlı'nın elli bin askeri kudreti yoktur!' demişlerdi. Bu askerler ne? Ova ve dağlar, çadırlardan gözükmüyor. Daha da arkası gelmekte! Ah ne hata ettim de buraya geldim. Benim şimdi şimdi Turla ile Aksu nehirleri arasındaki arazide olmam gerekti. Şimdi bu kadar askere karşı koymak zor iş!.. Neyse, olan oldu. Artık Rumeli'yi, Karadeniz'i ve adalarıyla birlikte bütün Akdeniz'i ele geçirmedikçe ve düşmanım, iktidar doğanımın pençeleri arasında bir güvercin gibi olmadıkça rahat edemem. Şimdi sen bir çare bul ve Türkleri karşıya geçirme! Türklere bir gece baskını yap veya bir şekilde onları perişan etmeye çalış!" (s.36).

Şeremetoğlu'nun başında bulunduğu öncü kuvvetler ile yapılan çarpışmalar esnasında dikkati çeken detay ise Osmanlı birliklerinin de düşmandan çekindiği ve güçlerinin farkında

olduğudur. Gülbank adındaki manevi güç veren duayı hep bir ağızdan söyleyerek kendilerine güç vermek istemeleri ve bu yüksek seslerin düşman üzerinde negatif tesiri olduğu beyanı da ayrıca önemlidir. Osmanlıların, Tatar ve İsveçlerle beraber olduğu bu savaş anlatısında yazarın üzerinde durduğu husus, gelmiş geçmiş en büyük Osmanlı ordusunun hazırlanarak sefere çıktığı ve II. Viyana kuşatması sonrası uğranılan başarısızlığı giderme arzusudur.

Öncü Rus birliklerini dağıtan Osmanlı ordusu, çadırları ele geçirerek kumandan Şeremetoğlu'nun kaçmasına sebep olmuş ve düşmanın kaçıp Çar'ın ordusuna sığınması sonucu Çar'ın ordusuyla çarpışma niyetine ulaşılmıştır. Savaş öncesi askerlerin zihinsel durumlarına da dikkat çeken yazar, ayrıca namaz kılan, dua eden, secde eden ve eğlenen askerler olduğunu belirterek heterojen bir yapıya ışık tutmuş oluyor. Yapılan muhasara sonucu Çar'ın ordusuyla beraber ateş çemberine alınması ve Osmanlı topraklarının kızışan savaş ortamında düşman üzerine top yağdırmasıyla gelen sulh isteği sonrasında Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa'nın tutumu yazarın birinci ağızdan anlattığı olaylardır. Baltacı Mehmet Paşa'nın Çar I. Petro ile görüşmesinde tarih de verilerek bilginin doğruluğu bir nevi tasdiklenmiştir. Popüler kültürde oldukça yer bulan Çar'ın sevgilisi Katerina ile Baltacı Mehmet Paşa görüşmesi ise burada anlatılan gerçeklerle efsane olarak yerini alıyor. Prut seferi ile ilgili kaynaklarda görülen, Sadrazamın kethüdası Osman Ağa ile Çavuşlar Kâtibi Abdülbaki Efendi'nin olumsuz tutumları da ayrıca anlatılmaktadır ve Rusların Osmanlıların ellerinden kayıp gidişi yazarın fazlasıyla üzülerken bahsettiği olay olarak öne çıkıyor.

Son bölüm[s.74-100] olarak adlandırdığımız bu bölümde sulh sonucu dönüş yolunda İstanbul'a zafer kazanılmış gururuyla fetihnameler yollanması anlatılır. Daha sonra ise menzilden menzile yürüyüş yaparak geline Edirne'de yapılan konaklama esnasında Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa'nın azledilerek yeniçeri ağası olarak seferde de bulunan Yusuf Paşa'nın Sadrazam olarak tayin edildiği haberi gelir. Yazar, Rusların sulh anlaşmasına riayet etmemeleri üzerine bu anlaşmada ihmali görünen kimselerin padişah huzura çağrıldığı ve yapılan tahkikat sonucu suçluların idam ve hapis cezası aldığı belirterek kâğıt üzerinde başarısız olunan savaşın bedelinin ödetildiğini beyan etmiş olur. Bunun ardından gelişen olaylarda padişahın tekrar sefer açma isteği ve yapılan görüşmelerden sonra vazgeçildiği belirtilir. Yeniçeri Kâtibi Hasan sözün sonu demeden önce seferde şehit olan ve yaralanan kapıkulu yiğitlerinden bahsetmektedir.

Yeniçeri Kâtibi Hasan'ın günlük olarak yayınların kısımların sonunda kendisini takdimi yer alır. Burada yeniçeri bir babanın yeniçeri oğlu olduğunu beyan eder ve hayatının önemli kısımlarından bahseder. Daha sonra günlüğü hazırlayan Hakan Yıldız'ın görüşü doğrultusunda başkası tarafından yazıldığı düşünülen bir kısım yer almaktadır. Bu günlükteki "sözün sonu" yazan yerin devamında olup günlük boyunca yazılmış konuların tarzına uyulmadığı için Hakan Yıldız tarafından günlük kısmına dâhil edilmemiştir (s.101-105).

Prut Seferi anılarını yazan Yeniçeri Kâtibi Hasan'ın *"Bu günlüğü okuyan ilim irfan sahibi kardeşlerimizden; beni hayır dua ile yâd etmelerini, sözlerimdeki eksiklikleri tamamlayıp hatalarımı düzeltmelerini ve kusurlarımı örtmelerimi niyaz ederim"* cümlesiyle aslında tarih metoduna yaptığı katkı su götürmez bir gerçektir. Yazarın bu beyanı ile küçük düzeltmeler

yapmak zorunda kalan Hakan Yıldız vicdanen rahatlamış olduğunu belirtir. Yeniçeri Kâtibi Hasan'ın akıcı bir üslup ile kaleme aldığı bu kaynak eser günümüzde tartışılan birçok olaya şüphesiz ışık tutacak ve aydınlığa kavuşturacaktır.